

IN MEMORIAM
VLADIMIR KOŠČAK (1921.-1999.)
Život i djelo

Hrvatska historiografija i hrvatsko pjesništvo ostali su prije dvije godine bez svoga člana, znanstvenika i istraživača, pravnog povjesničara i pjesnika, publiciste i putopisca, zaljubljenika u svoj hrvatski narod, Vladimira Koščaka.

Vladimir Koščak rođen je 12. srpnja 1921. u Zagrebu, u hrvatskoj građanskoj obitelji od oca Blaža, trgovca iz Varaždina i majke Amalije, rođene Nucak iz Zlatara koji su imali troje djece: Vladimira i Elzu, blizance te još jednoga, mlađeg, sina Marijana.¹ Vladimir je kršten u gornjogradskoj crkvi sv. Marka. Nakon četverogodišnje njemačke privatne evangeličke osnovne škole u Zagrebu pohađao je osam razreda II. i IV. muške realne gimnazije, gdje je 1940. i maturirao. Iste se godine upisuje na Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, koji 1943. prekida i na jesen stupa u Narodnooslobodilačku vojsku (najprije kao običan borac, a onda i kao ratni dopisnik te član uredništva "Narodne armije" u Beogradu), iz koje je mjeseca rujna 1945. razvojačen u činu potporučnika. Vrativši se u Zagreb, zapo-

¹ Zahvaljujemo na ovome mjestu gosp. Marijanu Koščaku, dipl. ing. građ., na biografskim podacima o njegovu bratu Vladimiru.

šljava se u Odjeljenju za štampu Predsjedništva vlade NRH te odmah nastavlja prekinuti studij na zagrebačkom Pravnom fakultetu na kojemu diplomira i nakon položenih rigorozna postiže 1948. doktorat pravnih znanosti. Još u vrijeme studija bio je suradnik prof. dr. R. Bičanića u njegovim istraživanjima povijesno-gospodarskih prilika u Hrvatskoj. Nakon stjecanja doktorata, Koščak se (na zalaganje književnika Miroslava Krležu) odmah zapošljava u novoosnovanom Historijskom institutu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (iako je bio određen za javnog tužitelja u Beogradu) u svojstvu znanstvenog asistenta. Već se na početku opredijelio za arhivistička istraživanja koja je obavljao punih 12 godina s grupom suradnika pod vodstvom prof. A. Mayera. Naime, svi oni, pa tako i dr. Koščak, čija je primarna zadaća bila sređivanje Strossmayerove ostavštine, radili su na sređivanju, inventarizaciji i sastavljanju regesta isprava Akademijine zbirke *Documenta* (do 1700.) koja se čuva u njezinu Arhivu s ostalom građom i ostavštinama poznatih ličnosti iz javnoga i kulturnog života Hrvatske. Upravo tih godina, 1952./53., Koščak polazi Međunarodni arhivistički tečaj pri *Archives nationales* u Parizu, dok 1954. podnosi *Izveštaj o sudjelovanju članova Historijskog instituta u Zagrebu na I. kongresu historičara u Beogradu*, na kojemu izlaže svoj referat *Preorijentacija dubrovačke vanjske politike potkraj XVII. stoljeća*.² Istom tada uz rad i studira na Filozofskom fakultetu u Zagrebu grupu predmeta opće i nacionalne povijesti s povijesti umjetnosti koju diplomira u siječnju 1959., stječući tako naslov profesora. Radeći u arhivima Beča i Dubrovnika, 1957. priprema izdanje *Strossmayerove ostavštine*. Tijekom svojega 12-godišnjeg rada usavršavao je pomoćne povijesne znanosti i interdisciplinarna znanja u zemlji i inozemstvu (u Francuskoj, Italiji, Austriji i Engleskoj), što mu je bilo od velike pomoći i koristi pri daljnjem znanstvenom radu.

Od početka 1961. do potkraj 1977. slobodni je znanstveni djelatnik i publicist na području povijesti, kada se na poticaj tadašnjeg predsjednika JAZU akad. Grge Novaka vraća u Akademijin arhiv, radeći u zvanju višega znanstvenog suradnika na izvorima za dubrovačku povijest. Godine 1983. umirovljen je u svojoj 63. godini života. Od tada pa nadalje mirno i sabrano živi i radi u Zagrebu, surađuje sa znanstvenim ustanovama, sudjeluje na znanstvenim skupovima u zemlji i inozemstvu (Pariz, Spoleto, Salerno, Chicago i dr.), objavljujući svoje priloge u domaćim i inozemnim historiografskim i drugim edicijama, periodikama i časopisima, dnevnim i drugim novinama i listovima, sve do smrti koja ga je 21. srpnja 1999. iznenada zatekla u 78. godini, u Šenoinoj ulici br. 1 u Zagrebu. Sahranjen je na zagrebačkom groblju Mirogoju (polje 30.) Do zadnjega je dana života bio vitalan i marljiv, veliki zaljubljenik u struku i literaturu (posebice poeziju) te u svoj hrvatski narod i njegovu kulturnu baštinu, ostavivši hrvatskoj historiografiji zavidan broj znanstvenih radova i knjiga, priloga i novinskih članaka, pjesama i putopisa, a kao svoje potomstvo jedinu kćer Fionu.³

² *Ljetopis JAZU*, knj. 61, Zagreb 1956., str. 238-239.

Po svojem znanstvenom opusu, koji je doista impozantan jer zahvaća gotovo sve vremenske epohe hrvatske povijesti, od doseljavanja Hrvata do 20. stoljeća, Koščak se razotkriva kao vrlo plodan i raznovrstan povijesni pisac, biograf pojedinih značajnih povijesnih ličnosti, feljtonist i putopisac, ali i kao pjesnik o kojemu se do danas vrlo malo ili tek usputno znalo, osim u užim pjesničkim krugovima. A upravo njegov opus započinje pjesničkim stvaralaštvom već u 19. godini života kada je, 1939., napisao svoju prvu pjesmu *Kristalna luka* koju 1940. objavljuje u časopisu *Omladina*. Od tada do 1945. Koščak je napisao i uglavnom objavio točno sedamdeset dvije pjesme, odreda sadržane i kronološki poređane u njegovoj prvoj i jedinoj zbirci *Vedrine*, tiskanoj 1992. u IK "Naprijed" u Zagrebu. Većinu tih pjesama Koščak je objavio u *Suvremeniku*, *Hrvatskoj reviji*, *Ženskoj reviji*, *Hrvatskoj smotri* i *Plavoj reviji*, a neke su čak ušle i u domaće i strane antologije. O njegovu pjesništvu i pjesmama s pažnjom su pisali poznati hrvatski književnici i književni kritičari, Marijan Matković (*Mladić s modrom majom*, Forum, br. 9/1970.), Zvonimir Mrkonjić (*Suvremeno hrvatsko pjesništvo*, 1972.), Miroslav Vaupotić, Dunja Detoni-Dujmić, Branimir Donat, Marko Grčić, Tomislav Ladan, a napose njegov veliki i, nažalost nedavno preminuli prijatelj Boro Pavlović (esej *Narcis nad zrcalom vremena*, Forum, br. 10/11, 1988.).

I dok je pjesništvo za Koščaka bilo nepresušna duhovna hrana kojom se neprestano i uvijek hranio i napajao, povijest mu je bila životna odrednica i suputnica koju, unatoč njezinoj složenosti i svim tajnama koje vjekovima skrovito čuva, nikada nije napustio. Stoga je tijekom svojega radnoga vijeka mnoge određene nejasnoće, nepoznanice i probleme iz hrvatske pravne, političke i kulturne povijesti razotkrivao i s većim ili manjim uspjehom rješavao, predočujući svoje rezultate na uvid znanstvenoj i široj javnosti.

U svojim znanstvenim radovima tematski se ne ograničava samo na političku povijest nego ga podjednako zanima i društvena, gospodarska, pravna, vojna i kulturna strana povijesne zbilje, od kojih svakoj poklanja izuzetnu pozornost, bilo da obrađuje određeno razdoblje ili pojedinu ličnost. Upravo zbog te raznovrsnosti i širokog polja njegova znanstvenog djelovanja, njegovi se radovi, između kojih je prvi ili među prvima objelodanjen onaj pod naslovom *Madžaronska emigracija 1848.*,⁴ a nedugo zatim i *Hrvatska politika 1948./9.*, mogu kronološki i tematski promatrati po skupinama.

Tako se u prvu skupinu mogu svrstati oni njegovi radovi koji se izravno odnose na povijest Dubrovnika: *Korespondencija Dubrovačke vlade s Nikolom Frankopanom i Petrom Zrinskim*,⁵ *Korespondencija Dubrovačke vlade sa Sjevernom Hrvatskom*,⁶ *Dubrovačka Republi-*

³ Zahvaljujemo na ovome mjestu gđi. Fioni Koščak, ud. Dabelić, koja je našem Odsjeku za povijesne znanosti poklonila bogatu očevu biblioteku.

⁴ *Historijski zbornik*, 3/1950., Zagreb 1951., str. 39-124.

⁵ *Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije*, vol. 1, Zagreb 1954., str. 189-222.

⁶ Isto, vol. 2, Zagreb 1959., str. 183-225.

ka prema Rijeci Senjskoj do osnutka konzulata, Travnički sporazum, Cvijeta Zuzorić, Posljednje razdoblje Dubrovačke Republike 1684.-1808., prikupivši ujedno i bibliografiju hrvatske poslijeratne pomorske historiografije.⁷ Koščak je u tome razdoblju objelodanio i nekoliko ocjena, prikaza i novinskih članaka,⁸ dajući svoje priloge i za radijske emisije (posebice o Cvijeti Zuzorić) na Radio Zagrebu. Godine 1959. objavljuje *Izveštaj o radu u Archives nationales u Parizu i Izveštaj o radu u Dubrovačkom arhivu u 1956. god.*⁹ Sljedeće, 1960./61., proučavao je u Dubrovačkom arhivu i odnose Dubrovačke Republike s Austrijom.¹⁰ S dubrovačkom poviješću Koščak nikada nije prekinuo. S njom je i nadalje živio i bio životno vezan. S manjim prekidima proučavao ju je sve do svoje smrti, objavljujući značajne priloge: *Od Epidauru do Dubrovnika*;¹¹ *Polemika o pripadnosti dubrovačke književnosti 1967. godine*;¹² *Territorialni razvitak Dubrovačke Republike*;¹³ *Epidaur-Ragusium-Laus-Dubrovnik*.¹⁴

Drugu skupinu čine oni Koščakovi radovi u kojima on nastupa vrlo temeljito, kao vrsni arhivistički istraživač, biograf i publicist, koji u njima razmatra razvoj geneze jugoslavenske ideje. Između navedenih priloga, kojima su već prije neki prethodili,¹⁵ svakako su nezaobilazni: *Strossmayerova ostavština u Arhivu JAZU*,¹⁶ *Strossmayerova ostavština – ostali fondovi*,¹⁷ *Strossmayerova ostavština u JAZU*¹⁸ te knjiga *Josip Juraj Strossmayer / Franjo Rački, Politički spisi, rasprave (članci), govori, memorandumi*¹⁹ koju je priredio i u kojoj je na posve literarno-povijesni način prikazao dva povijesna lika, dvojicu prvaka Narodne stranke, koji su tijekom 19. stoljeća imali povijesnu ulogu.²⁰ Ovoj skupini pripadaju još i

⁷ *Ljetopis JAZU*, knj. 61, Zagreb 1961., str. 52; Forum, 15, Zagreb 1976., knj. 32, br. 10-11, str. 659-691.

⁸ V. Koščak, Filip Grabovac, Cvit razgovora naroda i jezika iliričkoga aliti rvackoga, *Historijski zbornik*, V/1952., br. 1-4, Zagreb 1954., str. 199-201; N. Katičić, More i vlast obalne države, *Historijski zbornik*, VIII/1955., str. 223-225; In memoriam. Franjo Rački nakon kongresa historičara, a u spomen 60-godišnjice smrti velikog historioografa, *Vjesnik*, XV/1954., br.2859 (16. V), str. 4; Korespondencija Franje Račkog, *Narodni list*, X/1954., br. 2813 (13. VII), str. 5; Kako je nastao "Gundulićev san" Vlaha Bukovca, *Narodni list*, 25. IV. 1952.; Kako je čuvena Albertinellijeva slika dospjela u Strossmayerovu galeriju, *Narodni list*, 26. VI. 1952.; J. J. Strossmayer u pismima Carolyne Wittgenstein, *Kolo Matice hrvatske*, godišnjak 1953., str. 167-174; Strossmayerova korespondencija, *Vjesnik*, 13. III. 1955.; Strossmayerova galerija slika, *Čovjek i prostor*, 15. III. 1955.

⁹ *Ljetopis JAZU*, knj. 63, Zagreb 1959., str. 243-244.

¹⁰ *Ljetopis JAZU*, knj. 64, Zagreb 1960., str. 38.

¹¹ *Dubrovnik*, 4/1985., Pretisak u: *Dubrovnik*, n. s. 8/1997., br. 4, str. 5-38.

¹² *Dubrovnik*, n. s. 3/1992., 2-3, str. 462-474.

¹³ *Encyclopaedia moderna*, 14/1993., 3(43), str. 200-221.

¹⁴ *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, sv. 27, Dubrovnik 1989., str. 7-39.

¹⁵ Vidi bilj. 8.

¹⁶ *Historijski zbornik*, sv. XI-XII/1958.-1959., Zagreb 1960., str. 351-375.

¹⁷ *Historijski zbornik*, XIII/1960., Zagreb 1961., str. 263-275.

¹⁸ *Historijski zbornik*, XIV/1961., Zagreb 1962., str. 329-353.

¹⁹ *Znanje*, Zagreb 1971.

²⁰ Vidi o tome opširnije: A. Gulin, Bibliografija radova Franje Račkoga i bibliografija radova o njemu, *Zbornik Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU*, vol. 9, Zagreb 1979., str. 280.

drugi Koščakovi prilozi: *Djela Paola Ritera Vitezovića, Osnivanje Jugoslavenske akademije*, pa onda *Stjepan Radić - 40 godina nakon smrti*, zatim *Frano Supilo – arhitekt južnoslavenskog zajedništva, Hrvatsvo i jugoslavenstvo Frana Supila, Mladost Stjepana Radića, Život i misao Stjepana Radića* (feljton u 51 nastavku), *Formiranje hrvatske nacije i slavenska ideja, Što je nacija, Uloga prosvjete i kulture u javnoj djelatnosti Josipa Jurja Strossmayera* (uz 175. godišnjicu rođenja),²¹ *Josip Juraj Strossmayer, političar i mecena*,²² *Vizija budućnosti Milana Šufflaya*²³ te *The early development of Stjepan Radić*.²⁴

Trećoj skupini pripadaju oni Koščakovi radovi koji opsežnije govore o povijesti hrvatskog pomorstva i Hrvatskog primorja, osobito kvarnerskog: *Položaj Vinodola u hrvatskoj feudalnoj državi*,²⁵ *Jadranska orijentacija feudalne Hrvatske, Prve borbe za Jadran, Stoljeća našeg pomorstva* (feljton u 22 nastavka) te *Arhivska građa u Arhivu JAZU o srednjodalmatinskom području*.²⁶ Ti radovi predstavljaju prave povijesne studije i zbog svoje temeljitosti zavrđuju punu pozornost.

Četvrtu skupinu karakteriziraju oni Koščakovi prilozi koji daju posebno obilježje zbog različitosti sadržaja. Ako ih želimo razvrstati prema sadržaju, onda su to komentari i kritike, primjedbe i nezaobilazni povijesni prilozi koji na poseban način obogaćuju hrvatsku historiografiju, posebice za razdoblje srednjovjekovne hrvatske povijesti. Od tih priloga valja, između ostalog, neizostavno upozoriti na *Komentar i primjedbe II.* izdanju dvotomne knjige Josipa Horvata, *Kultura Hrvata kroz 1000 godina*,²⁷ koji opseže gotovo četvrtinu tog izdanja, a zatim i na prave, zrele povijesne studije iz srednjovjekovne hrvatske povijesti: *O postanku i kontinuitetu hrvatske državnosti*,²⁸ *Pripadnost istočne obale Jadrana do splitskih sabora 925 – 928.*,²⁹ *O nekim pitanjima hrvatske povijesti ranog srednjeg vijeka*,³⁰ *Dolazak Hrvata*,³¹ *Iranska teorija o porijeklu Hrvata*,³² *O smrti hrvatskog kralja Dmitra Zvonimira*.³³

²¹ *Dubrovnik*, n. s. 1/1990., br. 1-2, str. 37-57.

²² *Revija*, Izdavački centar Otvorenog sveučilišta Osijek, Osijek 1990., knj., str. 297. ("O autoru i ovoj knjizi" Stanislav Marjanović, str. 291-297).

²³ *Encyclopaedia moderna*, 13/1991., br. 37, 1.

²⁴ *Encyclopaedia moderna*, 13/1992., 4(40), str. 527-534.

²⁵ *Historijski zbornik*, XVI/1963., Zagreb 1964., str. 131-146.

²⁶ *Građa i prilozi za povijest Dalmacije*, 11/1990., str. 25-33.

²⁷ Zagreb 1980.

²⁸ *Iseljenički kalendra - Nova matica*, 1992., str. 42-48.

²⁹ *Historijski zbornik*, XXXIII-XXXIV/1980./81., Zagreb 1982., str. 291-355.

³⁰ *Historijski zbornik*, XXXVII/1984., Zagreb 1985., str. 211-234.

³¹ *Historijski zbornik*, XL/1987., Zagreb 1988., str. 339-383.

³² *Encyclopaedia moderna*, 13/1992., br. 3 (39), str. 391-396.; *Etnogeneza Hrvata*, Nakladni zavod Matice hrvatske i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1995., str. 110-116.

³³ *Zvonimir kralj hrvatski – zbornik radova HAZU i Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb 1997., str. 223-228.

Svi ostali i raznoliki Koščakovi radovi mogu se svrstati u posebnu ili petu skupinu koju čine prilozi iz povijesti hrvatske kulture, područja koje je permanentno zaokupljalo autorovu pažnju. Gotovo da i nema većeg Koščakova djela ili priloga iz kojega ne zrači kulturnopovijesna komponenta s izvornim podacima. Takvo obilježje nose i njegovi kulturnopovijesni eseji iz rukopisne mu knjige *Uzorci vremena*,³⁴ kao i neki drugi njegovi prilozi: *Problemi suvremene historiografije*, *Pobjeda i poraz patrijarhata*, *Dragutin Lerman istraživač*, *Naši krajevi i običaji u zapisima starih putopisaca*, *Stoljeće naše gerile* (feljton u 62 nastavka) te ostali njegovi putopisi *Historijska šetnja Italijom*, *S puta po Francuskoj*. Kao suradnik Trećeg programa Radio Zagreba snimio je nekoliko emisija koje su poslije objavljene pod naslovima: *Illuminizam ili galantno doba*,³⁵ *Renesansa i reformacija*,³⁶ *Sloboda i dogma baroka*.³⁷ A kako je bio i suradnik mnogih časopisa, zbornika i priručnika, tako je s grupom autora dao i svoj prilog u priručniku za hrvatske vojnike, dočasnike i časnike pod naslovom *Domovinski odgoj*.³⁸

I naposljetku istaknimo da su navedeni Koščakovi radovi i monografije, prilozi i rasprave, feljtoni i članci, putopisi i pjesme te druge znanstvene i stručne bilješke od izuzetne vrijednosti za hrvatsku historiografiju koju je obogatio, ne samo brojem priloga i njihovim raznovrsnim sadržajem nego i svojom znanstvenom metodom i pouzdanošću izvora, lijepim jezikom i živopisnim stilom, razumljivim svakome znanstveniku i povjesničaru, čitaču i zaljubljeniku u prošlost koju nam je približio na svoj vrlo jasan način. Upravo zbog njegova marljiva i vrijedna, znanstvena i stručna rada te pjesničkog nadahnuća i njegovih češćih posjeta našem Odsjeku, u kojemu je s nama živo diskutirao o raznim temama i historiografskim problemima, iskazujemo na ovome mjestu njegovu liku i djelu, koji će nam trajno ostati u sjećanju, doličnu pažnju koju je nesumnjivo zaslužio.

Ante Gulin

³⁴ V. Koščak, *Josip Juraj Strossmayer političar i mecena*, Osijek 1990. (iz uvoda Stanislava Marijanovića, str. 296-297).

³⁵ *Zbornik Trećeg programa Radio Zagreba*, 24/1989., str. 139-151.

³⁶ *Zbornik Trećeg programa Radio Zagreba*, 24/1989., str. 109-125.

³⁷ *Zbornik Trećeg programa Radio Zagreba*, 24/1989., str. 126-138.

³⁸ Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, *Politička uprava*, Zagreb 1995. (Priručnici, knj. 1.), str. 448.